

УДК 351.9

ЗАСТОСУВАННЯ АНТИМОНОПОЛЬНИМ КОМІТЕТОМ САНКЦІЙ ЗА НЕДОБРОСОВІСНУ КОНКУРЕНЦІЮ

Трибрат О.Г., юрисконсульт ПрАТ «Донецький центральний універмаг»

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Захист суспільно ефективної конкуренції – важлива справа для кожної держави, яка свідомо прагне побудувати ринкову економіку та забезпечити стимули для її розвитку.

У питаннях захисту конкуренції Україна є одним з флагманів у Східній Європі, її досягнення визнані провідними європейськими та американськими експертами. Система захисту конкуренції в нашій державі за роки незалежності склалася у досить самостійний адміністративно-правовий інститут, який охоплює: спеціальне законодавство (про захист економічної конкуренції або конкурентне); спеціальний державний орган – Антимонопольний комітет України (АМКУ), наділений компетенцією виявляти та припиняти дії, що мають антиконкурентну направленість; діяльність судів щодо вирішення спорів із застосуванням положень конкурентного законодавства («конкурентних» спорів); відповідну правозахисну діяльність громадських утворень. Враховуючи, що вітчизняне конкурентне законодавство в цілому відповідає кращим європейським аналогам, а АМКУ має достатньо широкі повноваження, саме правосуддя набуває ключового значення для забезпечення реалізації «проконкурентних» законодавчих положень, належного виконання покладених на АМКУ завдань. Впродовж більш ніж десяти років правосуддя у цій сфері забезпечувалося господарськими судами України, які розглядали переважну частину справ за участю АМКУ, та своїми рішеннями сформували практику застосування конкурентного законодавства України, досягнення якої використовуються як юристами у правозастосовчій діяльності, так і АМКУ – у подальшому розвитку цього законодавства [1, с. 126].

Метою цього дослідження є визначення теоретичних, концептуальних засад вдосконалення контролю в сфері конкуренції, застосування яких забезпечувало б підвищення якості функціонування системи державного контролю в сфері конкуренції.

Починаючи з 1992 року, з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» – в державі започатковано розвиток системи захисту від недобросовісної конкуренції [2]. На сьогодні ця система є достатньо розвинутою, включає відповідну нормативно-правову базу – конкурентне законодавство, контрольну діяльність у цій сфері державного органу із спеціальним статусом Антимонопольного комітету України, а також діяльність державних органів, суб'єктів господарювання, їх об'єднань, споживачів та громадськості, що регулюється конкурентним законодавством [3, с. 120]. Система захисту від недобросовісної конкуренції в Україні ґрунтується на статті 42 Конституції України, яка гарантує державний захист конкуренції [4]. Ця система відповідає провідним європейським стандартам, а конкурентне законодавство є одним з найбільш адаптованих до законодавства Європейського Союзу, що неодноразово зазначали європейські експерти.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» сфера застосування положень конкурентного законодавства розповсюджується на всі відносини між органами державної влади, суб'єктами господарювання, споживачами, іншими юридичними та фізичними особами з приводу захисту від недобросовісної конкуренції, у тому числі у випадку вчинення недобросовісних конкурентних дій за межами, якщо такі дії негативно впливають на конкуренцію на її території [5]. Враховуючи це, норми конкурентного законодавства застосовуються у специфічних сферах господарських, адміністративних та цивільно-правових відносин.

Антимонопольний комітет України є державним органом зі спеціальним статусом. Він обіймає центральне місце серед органів влади щодо реалізації державної політики в сфері конкуренції. Спеціальний статус Антимонопольного комітету пов'язаний з тим, що Антимонопольний комітет України є єдиним органом, який здійснює функції державного контролю за дотриманням конкурентного законодавства всіма суб'єктами господарювання, а також органами державної влади. Залежно від функцій управління, що здійснюються Антимонопольним комітетом України, його повноваження можна класифікувати на організаційні, контрольно-попереджувальні та репресивні.

Статусоформуючою функцією в діяльності Антимонопольного комітету України є функція контролю.

Антимонопольний комітет України реалізує зазначену функцію шляхом здійснення попереднього, поточного та наступного контролю. Проте більшість нормативних актів, що регулюють здійснення контрольної функції антимонопольними органами, мають підзаконний характер і розроблені та прийняті Антимонопольним комітетом України. Не тільки питання створення, але і питання відповідності органів виконавчої влади зі спеціальним статусом повинні визначатися в спеціальних статутних законах. Визначаючи контрольну функцію Антимонопольного комітету України як статусоформуючу, законодавцю необхідно закріпити механізми її реалізації на законодавчому рівні [6, с. 141].

Основним заходом адміністративної відповідальності в сфері економічної конкуренції є штрафні

санкції, що застосовуються до порушників конкурентного законодавства - фізичних і юридичних осіб спеціально уповноваженими органами, зокрема, антимонопольними. Одночасно із застосуванням штрафних санкцій за порушення конкурентного законодавства антимонопольні органи застосовують такі заходи адміністративного впливу як примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монополіне (домінуюче) становище на ринку; блокування цінних паперів, зобов'язання органу влади, органу місцевого самоврядування, органу адміністративно-господарського управління і контролю скасувати або змінити прийняте ним рішення чи розірвати угоди, визнані антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю; скасування дозволу на узгоджені дії у разі неправомірного використання суб'єктом господарювання ринкового становища; вилучення товарів із неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей та ін.

Водночас, аналіз правозастосовчої практики Антимонопольного комітету України (з 1995-2010 рр.) свідчить про відносно невелику кількість випадків застосування заходів адміністративної відповідальності до порушників конкурентного законодавства, що, передусім, пов'язано з невідповідністю законодавства про адміністративні правопорушення особливостям розгляду справ про припинення порушень конкурентного законодавства. Згідно зі ст. 38 КпАП адміністративне стягнення може бути накладене протягом двох місяців з дня виявлення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – двох місяців з дня його виявлення. З метою всебічного, повного і об'єктивного з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін органи Антимонопольного комітету України зобов'язані досліджувати регіональні та загальнодержавні ринки, одержувати від сторін, інших осіб письмові та усні пояснення, замовляти проведення експертиз та соціологічних досліджень у спеціалізованих установах. Зазначені заходи, як правило, неможливо провести за два місяці, протягом яких судом повинно бути прийнято рішення. Саме тому виникає необхідність розробки спеціальних адміністративних процедур, якими враховувалися би всі особливості припинення порушень конкурентного законодавства [7, с. 17].

Будь-який прояв недобросовісної конкуренції або монополістичний проступок може завдати значної шкоди постраждалій стороні та навіть призвести до банкрутства суб'єкта господарювання або недоцільності його подальшого функціонування, проте, штрафні санкції, які застосовуються до порушників, є незначними і тому не виконують своєї основної превентивно-каральної функції. За таких умов важливо переглянути всю систему штрафних санкцій за вчинення адміністративних правопорушень у сфері економічної конкуренції.

Негативно впливає на ефективність припинення порушень у сфері недобросовісної конкуренції, недостатність або навіть неврегульованість правового захисту окремих об'єктів неправомірних посягань, зокрема, фірмових найменувань, комерційної таємниці та конфіденційної інформації, особистих немайнових прав, таких як честь, гідність, ділова репутація тощо. Одним із найбільш дискусійних питань юридичної відповідальності в сфері економічної конкуренції є проблема правової природи штрафів, що застосовуються до порушників конкурентного законодавства органами Антимонопольного комітету України та іншими контролюючими органами, зокрема, Національними комісіями регулювання природних монополій, органами захисту прав споживачів тощо. Саме штрафні санкції є основним і найбільш поширеним заходом адміністративного примусу, що застосовується до порушників конкурентного законодавства. В літературі сформувався дві основні позиції з цього питання: одні вважають ці штрафні санкції проявом цивільно-правової відповідальності, інші - адміністративної відповідальності [8, с. 16].

Ця проблема має велике теоретичне і практичне значення, зокрема тому, що розміри штрафів, які накладаються на порушників конкурентного законодавства – юридичних осіб у декілька разів перевищують розміри адміністративних стягнень, що накладаються на порушників – фізичних осіб. Цим самим створюється ситуація, при якій суб'єкт господарювання та громадянин за одне правопорушення несуть різну відповідальність, що дискримінує юридичних осіб.

Крім застосування штрафних санкцій до порушників конкурентного законодавства Закон України «Про захист економічної конкуренції» та Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачають можливість застосування Антимонопольним комітетом України цілої низки специфічних додаткових заходів примусу в сфері економічної конкуренції, які мають адміністративний характер: застосовуються спеціально уповноваженими органами – Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями, спеціально уповноваженими особами цих органів, застосовуються в позасудовому порядку з метою забезпечення ефективного захисту економічної конкуренції та стабільного функціонування економічної системи України.

До заходів адміністративного примусу в сфері економічної конкуренції можна віднести: примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монополіне (домінуюче) становище на ринку; зобов'язання органу влади, органу місцевого самоврядування, органу адміністративно-господарського управління і контролю скасувати або змінити прийняте ним рішення чи розірвати угоди, визнані антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю; блокування цінних паперів; скасування дозволу на узгоджені дії у разі неправомірного використання суб'єктом господарювання ринкового становища; вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця), спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей, оприлюднення відповідачем за власні кошти офіційної інформації Антимонопольного комітету України чи його територіального відділення стосовно рішення, прийнятого у справі про порушення, в тому

числі опублікування рішень у повному обсязі (за вилученням інформації з обмеженим доступом, а також визначеної відповідним державним уповноваженим, головою територіального відділення інформації, розголошення якої може завдати шкоди інтересам інших осіб, які брали участь у справі), у строк і спосіб, визначений цим рішенням або законодавством та ін. [9, с. 175].

Специфічним заходом адміністративного примусу в сфері економічної конкуренції є примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монополічне становище на ринку. Примусовий поділ як захід адміністративної відповідальності застосовується лише у тому випадку, коли монополічний суб'єкт зловживає монополічним становищем на ринку, тобто примусовий поділ монополіста є додатковим заходом адміністративного примусу, що застосовується до порушників конкурентного законодавства.

Незважаючи на те, що законодавчі засади контролю за дотриманням конкурентного законодавства закладені ще Законом України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», більшість нормативних актів, що регулюють здійснення контрольної функції антимонопольними органами, мають підзаконний характер і розроблені та прийняті Антимонопольним комітетом України. Не тільки питання створення, але і питання діяльності органів виконавчої влади зі спеціальним статусом повинні визначатися в спеціальних статутних законах. Визначаючи контрольну функцію Антимонопольного комітету України як статусоформуючу, законодавцю необхідно закріпити механізми її реалізації на законодавчому рівні. Сьогодні в сфері конкуренції діє понад 150 нормативних актів різної юридичної сили, понад 30 з яких присвячені питанням здійснення контролю, проте вони не створюють чіткої та збалансованої системи правового регулювання відносин контролю та механізмів його здійснення в сфері економічної конкуренції [10, с. 20].

Висновки. Існує об'єктивна необхідність розробки та прийняття спеціального законодавчого акту, присвяченого проблемам здійснення державного контролю в сфері економічної конкуренції. В законі варто визначити загальні питання контролю в сфері конкуренції, механізми взаємодії окремих органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, усунення від сфери здійснення контролю органів адміністративно-господарського управління і контролю, основним спрямуванням діяльності є саме господарська діяльність, а функції контролю, надані державою цим органам, використовуються останніми з метою набуття контролю над підконтрольними суб'єктами.

Законом повинні бути визначені правові та організаційні особливості здійснення попереднього, поточного та наступного контролю конкурентних відносин, визначені особливості взаємодії антимонопольних органів з іншими органами управління в сфері конкуренції під час здійснення контрольної діяльності, випадки та порядок прийняття спільних рішень з метою усунення порушень конкурентного законодавства.

У законі також повинні знайти своє відображення особливості здійснення функції контролю в сфері конкуренції (зокрема, відносно діагностування виникнення, попередження та припинення монополістичних порушень), форми, послідовність та порядок її здійснення. Особлива увага повинна бути приділена діагностуванню виникнення, попередження та виявлення недобросовісної конкуренції, розробці ефективних механізмів її припинення (в тому числі, розробці спеціальних процесуальних засад попередження і припинення цієї категорії правопорушень) тощо.

Прийняття такого нормативно-правового акту допоможе створити цілісну, чітку та взаємоузгоджену систему державного контролю в сфері конкуренції, визначити його зміст і напрями, що буде сприяти підвищенню ефективності державного контролю в сфері конкуренції.

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена застосуванню Антимонопольним комітетом санкцій за недобросовісну конкуренцію. В ній розглядається система захисту від недобросовісної конкуренції в Україні, проблема правової природи штрафів, що застосовуються до порушників конкурентного законодавства органами Антимонопольного комітету України. У статті зроблений акцент на заходи, які слід вжити для більш досконалого державного контролю в сфері економічної конкуренції.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена применению Антимонопольным комитетом санкций за недобросовестную конкуренцию. В ней рассматривается система защиты от недобросовестной конкуренции в Украине, проблема правовой природы штрафов, применяемых к нарушителям конкурентного законодательства органами Антимонопольного комитета Украины. В статье сделан акцент на меры, которые необходимо предпринять для совершенствования государственного контроля в сфере экономической конкуренции.

SUMMARY

Article is dedicated to the application of the Antimonopoly committee of sanctions against unfair competition. The system of protection against unfair competition in Ukraine and the problem of legal nature of the penalties applicable to breaches of competition law by the Antimonopoly committee of Ukraine are considered in this article. This article emphasizes measures which are needed for improving the state control in the field of economic competition.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Колораш В. Питання підсудності справ у спорах за участю Антимонопольного комітету України / В. Колораш // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 126-128.
2. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності:

- Закон України від 18.02.1992 р. № 2132 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 296.
3. Мельниченко О. Як боротися з недобросовісною конкуренцією? / О. Мельниченко // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 120-128.
4. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.– Ст. 141.
5. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 черв. 1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
6. Шкляр С.В. Способи захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання органами Антимонопольного комітету України / С.В. Шкляр // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 3. – С. 141-145.
7. Москаленко А. «Безграничные» права Комитета / А. Москаленко // Юридическая практика. – 2006. – № 42. – С. 17.
8. Ткаченко Е. Согласованные действия в конкуренции / Е. Ткаченко // Юридическая практика. – 2006. – № 42. – С. 16.
9. Бакалінська О.О. Організаційно-правові засади захисту економічної конкуренції в Україні: монографія / О.О. Бакалінська. – К.: КНТЕУ, 2005. – 190 с.
10. Загороднюк Г. Ответственность в сфере конкуренции / Г. Загороднюк // Юридическая практика. – 2005. – № 42. – С. 20.

УДК 34.038:352/354-1

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕДАЧІ ДЕЛЕГОВАНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Устименко В.А., заступник директора ІЕПД НАН України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України
Нестеров Г.Г., здобувач ІЕПД НАН України

У теперішній час в Україні з правової точки зору надзвичайно гострою проблемою є відсутність чіткого розподілу повноважень, їх дублювання як між різними рівнями місцевих органів виконавчої влади, так і між різними рівнями місцевого самоврядування.

Важливим також є співвідношення власних і делегованих повноважень місцевого самоврядування. Нелогічним є існуючий стан, коли Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» містить власних повноважень виконавчих органів місцевих рад менше, ніж делегованих [1].

Метою даного дослідження є вдосконалення законодавства про делегування повноважень в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення процедури передачі зазначених повноважень.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій свідчить про те, що вирішенню проблеми вдосконалення законодавства про делеговані повноваження в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування приділяють увагу такі видатні вітчизняні вчені, як В.К. Мамутов, В.Д. Волков, Б.І. Адамов, К.К. Афанасьєв, Г.В. Бублик та ін.

Г.В. Бублик, аналізуючи поняття делегованих повноважень, виділяє також коло суб'єктів делегування повноважень [2], тому що законодавець визначає, хто має право і на якій підставі делегувати повноваження, однак, крім суб'єктів делегування, необхідно визначити також і суб'єктів одержання делегованих повноважень, а ними в одних випадках є органи місцевого самоврядування, коли держава делегує їм повноваження органів виконавчої влади, а в інших випадках – місцеві державні адміністрації, коли делегуються повноваження органами місцевого самоврядування. Визначення суб'єктів одержання делегованих повноважень вказує на правові форми делегування таких повноважень, бо в одному випадку це є закон, а в іншому – рішення районних та обласних рад. Тому ці питання потребують подальшої наукової розробки з метою внесення доповнень у Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», що і обумовило *актуальність* даного дослідження. За теперішніх умов процес делегування повноважень в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування потребує більш глибокого дослідження і вдосконалення.

Поняття «делеговані повноваження» з'являється ще за радянських часів із виданням Закону від 7 грудня 1990 р. № 533-ХП «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування». У ст. 32 цього закону хоч і не вживається сам термін «делеговані повноваження» в сучасному формулюванні, однак зміст цього поняття вже застосовувався, і це видно з частини третьої даної статті, де вказано, що «виконавчий комітет здійснює окремі повноваження, делеговані йому державою». Ст. 42 даного Закону визначала перелік таких повноважень і вказувала на обов'язковість здійснення виконавчим комітетом сільської, селищної, міської ради делегованих державою повноважень і відповідальність за їх виконання перед відповідною державною адміністрацією. Причому у ст. 50 Закону «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» закріплювалось два види повноважень, які делегувалися районним у